

Källvatten som råvara till bryggerier
Inverkan på smaken hos öl och vattenprodukter

Göran Härnultv

Pripps & Carlsberg Sverige 1987 - 2005

KÄLLA (definition):

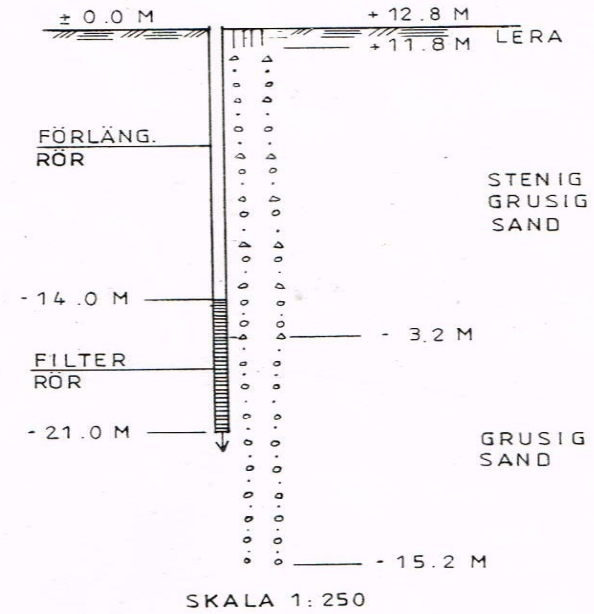
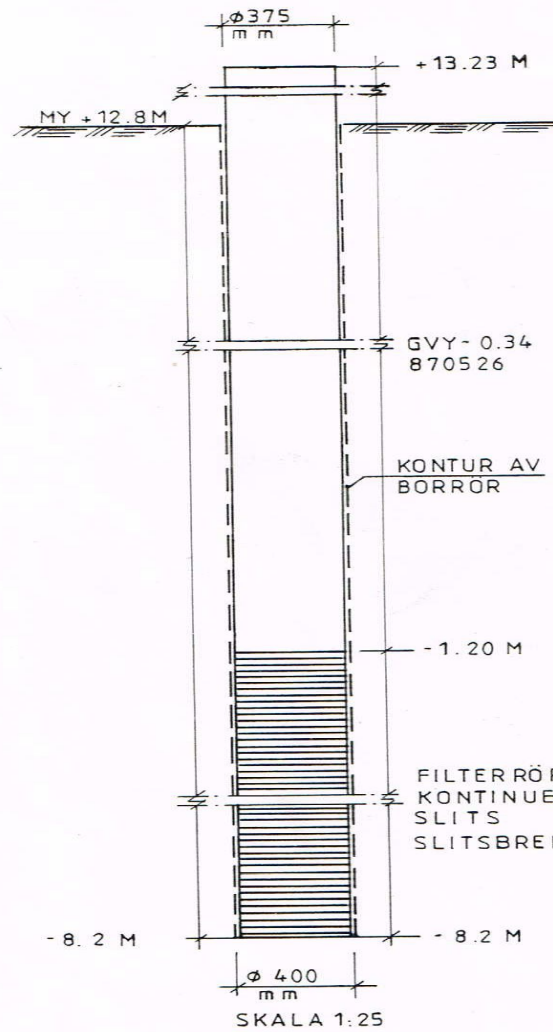
En källa (kalkälla) är ett distinkt utflöde av grundvatten ur jord eller berg och den vattensamling med avrinning, som ofta förekommer vid ett sådant utflöde

Ur "Källor i Sverige", andra utgåvan 2012

A	HÖJDER	LL. 880107
REV	ANT	REVIDERINGEN AVSER
		SIGR DATUM

VIAK AB
 VÄLLINGBYPLAN 26 BOX 519 192 15 VÄLLINGBY
 TEL 08-47 00 90
 KONTOR: LUNDHOLM
 HÄNDELSDÅM
 STOCKHOLM
 Häl J. Lundholm

AB PRIPPS BRYGGERIER
 ULRIKSDAL
 Rörbrunn vid Rb 8703 P
 SKALA 1:25, 1:250
 4912.038190-01
 A

Ölets smak påverkas av:

- Bryggvattnets sammansättning
- Maltsorter (t.ex. pilsnermalt, karamellmalt, mörkmalt)
- Humlesorter (bitterhumle, aromahumle)
- Jäststam, jäsningsstemperatur och lagring

Kemisk sammansättning (mg/l) hos bryggvatten till några klassiska ölsorter

(fem karakteristiska konstituenten)

Ämne	Pilsen ljus lager	München mörk lager	Wien bärmstensfärgad lager	Dortmund gyllene lager	Burton-on-Trent ljus ale
Ca ⁺⁺	7	109	163	237	352
Mg ⁺⁺	3	21	68	26	24
HCO ₃ ⁻	14	171	243	174	320
SO ₄ ⁻	5	79	216	318	820
Cl ⁻	5	36	39	53	16

Moll, 1995

FÖRÄNDRINGAR I HALTEN (mg/l) AV OLIKA JONER UNDER BRYGGNING

Ämne	Lageröl 1		Lageröl 2		Ale (litt.)	
	Brygg- vatten	Öl	Brygg- vatten	Öl	Brygg- vatten	Öl
Na ⁺	11	24	27	42	55	110
K ⁺	3	510	4	470	6	440
Ca ⁺⁺	29	38	34	31	169	168
Mg ⁺⁺	5	78	9	93	36	113
Cl ⁻	14	363	30	176	147	420
SO ₄ ⁻	45	70	59	208	205	330
PO ₄ ⁻	<0,1	590	<0,1	660	<0,1	520

Effekt av olika joner i bryggvattnet på ölets smak

Ämne	Smakbeskrivning	Rekommenderad högsta koncentration (mg/l)
Mg ⁺⁺	Strävhet, bitterhet	30
Na ⁺	75 – 150 mg/l. Angenäm fyllighet >150 mg/l. Sälta börjar anas	150
K ⁺	Sälta i höga koncentrationer 400 – 500 mg/l från maltet	(”låg”)
SO ₄ ⁻	Kärvare och mera bitter smak Na ₂ SO ₄ ger kärvhet MgSO ₄ ger bitterhet	10 – 250 beroende på ölsort
Cl ⁻	> 400 mg/l. Salt smak börjar märkas	150
Fe ⁺⁺ /Fe ⁺⁺⁺	Metallsmak	0,2 (0,05)

Water in Brewing, EBC, 2001

Indirekt effekt av olika joner i bryggvattnet på ölets smak

Ämne	Effekt	Rekommenderad koncentration (mg/l)
Zn ⁺⁺	Viktigt näringsämne för jästen. ZnCl ₂ kan tillsättas	0,15 – 0,5
Mg ⁺⁺	Co-faktor för många jästzymer	max. 30
Mn ⁺⁺	Co-faktor för många jästzymer	max. 0,05
Fe ⁺⁺ /Fe ⁺⁺⁺	Hämmar jästaktivitet. Försämrar färg. Kan ge grumligt öl	max. 0,2 (0,05)
Cu ⁺⁺	Katalyserar oxidation som ger felsmak	max. 0,1 (0,01)

Water in Brewing, EBC, 2001

Ölskadliga mikroorganismer

Typ av mikroorganism	Kommentar
Mjölksyrabildande bakterier och så kallad vildjäst	Kommer knappast från källvatten Dessa bakterier och jästsvampar utnyttjas dock i vissa Belgiska öl (t.ex. Lambic och Geuze)
Pectinatus sp.	Strikt anaeroba Detekteras inte vid normal kontroll
Megasphaera sp.	Långsamväxande Ger kraftig smaksämring

Kommentar: Det vatten som används vid spädnings (för att justera alkoholhalten) kan förorsaka mikrobiologiska problem och måste därför noggrant kontrolleras

Paradh et al., 2011

Tre typer av förpackat vatten:

- Källvatten
- Naturligt mineralvatten
- Bordsvatten
  - kommunalt dricksvatten
  - smaksatt källvatten & naturligt mineralvatten
  - transporterat källvatten & naturligt mineralvatten

Naturligt mineralvatten & Källvatten; LIVSFS 2003:45 + tillägg 2011 & 2014

Viktiga krav:

- Skyddad grundvattentäkt
- Naturligt mineralvatten: Karakteristisk, stabil kemisk sammansättning. Godkärns av SLV
Vattnets innehåll av karakteristiska beståndsdelar anges
Källvatten: Dricksvattenföreskrifternas krav avseende kemi
- Lågt antal mikroorganismer per ml
- Får inte behandlas. Följande undantag gäller dock: Halten av vissa instabila ämnen som t.ex. järn- och svavelföreningar får reduceras. Koldioxid får tillföras eller avlägsnas
- Får inte desinfekteras
- Förpackning i anslutning till källan (hydraulisk kontakt)
- Särskilda krav på märkning

Några källvatten och naturliga mineralvatten

Innehåll av olika jonslag (mg/l)

Ämne	San Pellegrino	Evian	Spa Reine	Imsdal	Guttsta	Hellebrunn	Ramlösa
Na ⁺	31,2	6,5	3,0	0,9	21	20	210
K ⁺	-	1,0	0,5	0,5	5	-	2
Ca ⁺⁺	164	80	3,5	9,9	65	15	3,5
Mg ⁺⁺	49,5	26	1,3	0,4	15	3	0,8
HCO ₃ ⁻	243	360	11	31,2	240	-	522
SO ₄ ⁻	402	14	6,5	2,9	20	9	4
Cl ⁻	49,4	10	5,0	0,6	49	30	16

Frågor: I vad mån kan vi urskilja smaken från enskilda jonslag? På vilken nivå ligger våra individuella smaktrösklar?

SMAKTRÖSKEL NaCl
(orienterande försök)

Prov nr	Klorid (mg/l)	Antal svar (integrerat)	
		Smakförändring (detektion)	Salt smak (identifikation)
15	25	-	0
36	500	32	8
48	1.000	34	21
74	2.000	35	35

Faktorer som påverkar vattnets smak

- Totala halten av lösta mineralsalter
- Halten av vissa oorganiska ämnen (t.ex. magnesium, järn, svavelväte)
- Halten av vissa organiska ämnen (t.ex. humus, mikrobiella metaboliter).
Viktigt att säkra att vattnet inte tar smak av förpackningsmaterialet
- Temperatur
- Kolsyra, naturlig eller tillsatt
- Subjektiv upplevelse. Vacker källa i vacker natur. Rikt flödande, klart vatten

Källvatten med relativt högt innehåll av mineralsalter

Ofta använda i medicinskt/kurativt syfte

Ort/Kurort	Benämning	Karakteristiskt saltinnehåll
Karlovy Vary	Karlsbadervatten	NaHCO ₃ , Na ₂ SO ₄ , NaCl, K ₂ SO ₄ Mängdförhållande 44:36:18:2 Vřídlo-källan totalt ca 6 g/l; 72°C
Selters	Seltersvatten	NaHCO ₃ , NaCl, CO ₂
Bad Ems	Emservatten	NaHCO ₃ , NaCl Totalt ca 3 g/l
Vichy	Vichyvatten	NaHCO ₃ , NaCl Totalt ca 4 g/l CO ₂ ca 8 g/l

För att efterlikna dessa kända utländska mineralvatten började man i Sverige på 1700-talet att berika lokalt källvatten med de för varje typ karakteristiska saltena.

På 1800-talet tog apoteken över tillverkningen av dessa mineralvatten (Apotekarnes Mineralvattens Aktie-Bolag)

HEILWASSER

Innehåll av lösta ämnen (mg/l)

Ämne	Kaiser Friedrich Heil-Quelle	Bad Wildunger Helenenquelle	Bad Mergentheimer Karlsquelle	Bad Mergentheimer Albertquelle*)
Na ⁺	1.390	605	4.670	12.870
K ⁺	17	16	99	268
Mg ⁺⁺	4	239	376	783
Ca ⁺⁺	5	340	750	794
Svavel	336	28	3.870	7.370
Cl ⁻	755	560	6.100	16.590
HCO ₃ ⁻	1.484	2.103	1.000	2.260

*) "Wird nicht mehr abgefüllt !!!" Ur bok av Zanger, 2004